

ЗАСТУПНИКИ
МІНІСТРІВ

Рекомендації

CM/Rec(2023)4

5 квітня
2023 року

Рекомендація CM/Rec(2023)4 Комітету міністрів державам-членам щодо участі ромської молоді¹

*(Ухвалено Комітетом міністрів 5 квітня
2023 року на 1462-му засіданні
заступників міністрів)*

Комітет міністрів, згідно з вимогами Статті 15.b Статуту Ради Європи,

Враховуючи, що Рада Європи прагне досягти більшої єдності між своїми членами, просуюючи, серед іншого, молодіжну політику, засновану на спільних принципах;

Беручи до уваги Конвенцію про захист прав людини й основоположних свобод (ETS № 5, Конвенція), зокрема статтю 1 (зобов'язання поважати права людини), статтю 11 (свобода зібрань та об'єднань) та статтю 14 (заборона дискримінації), протоколи до Конвенції та прецедентне право щодо ромів Європейського суду з прав людини;

Беручи до уваги зобов'язання держав-членів відповідно до Європейської соціальної хартії (ETS № 35), зокрема статті 7 (право дітей та молоді на захист), статті 11 (право на охорону здоров'я) та статті 13 (право на соціальну та медичну допомогу), а також відповідно до Європейської соціальної хартії (переглянутої) (ETS № 163), зокрема статті 30 (право на захист від бідності та соціального відчуження) та статті 31 (право на житло) на додаток до прецедентного права щодо ромів Європейського комітету з соціальних прав;

Нагадуючи про Рамкову конвенцію про захист національних меншин (ETS № 157), зокрема статтю 4 (право на рівність перед законом та однаковий рівень законодавчого захисту); статтю 6 (сприяння міжкультурному діалогу та взаємній повазі); статтю 12 (заходи в галузі освіти та наукових досліджень для сприяння отриманню знань з культури, історії, мови та релігії своїх національних меншин та більшості); статтю 14 (право вивчати мову своєї меншини); та статтю 15 (зобов'язання держав-членів створювати умови, необхідні для ефективної участі осіб, які належать до національних меншин, у культурному, соціальному та економічному житті та в державних справах);

Нагадуючи про зобов'язання держав-членів згідно з Європейською хартією регіональних мов або мов меншин (ETS № 148);

Враховуючи зобов'язання держав-членів щодо дітей та молоді відповідно до Конвенції ООН про права дитини;

Беручи до уваги «Страсбурзьку декларацію щодо ромів» (2010) держав-членів Ради Європи;

¹ Неофіційний переклад українською мовою здійснено на запит проєкту Ради Європи «Молодь за демократію в Україні: Фаза III»

З урахуванням відповідних рекомендацій та резолюцій Комітету міністрів Ради Європи, зокрема:

- Рекомендації CM/Rec(2022)10 Комітету міністрів державам-членам щодо багаторівневої політики та управління у сфері міжкультурної інтеграції;
- Рекомендації CM/Rec(2022)6 Комітету міністрів державам-членам щодо захисту молодіжного громадянського суспільства і молоді та підтримки їх участі в демократичних процесах;
- Рекомендації CM/Rec(2020)2 Комітету міністрів державам-членам щодо включення історії ромів та/або кочівників у шкільні програми та навчальні матеріали;
- Рекомендації CM/Rec(2018)4 Комітету міністрів державам-членам щодо участі громадян у місцевому громадському житті;
- Рекомендації CM/Rec(2017)10 Комітету міністрів державам-членам щодо покращення доступу до правосуддя ромів та кочівників у Європі;
- Рекомендації CM/Rec(2017)4 Комітету міністрів державам-членам щодо молодіжної роботи;
- Рекомендації CM/Rec(2016)7 Комітету міністрів державам-членам щодо дослідження доступу молоді до прав;
- Рекомендації CM/Rec(2015)3 Комітету міністрів державам-членам щодо доступу молоді з неблагополучних районів до соціальних прав;
- Рекомендації CM/Rec(2012)2 Комітету міністрів державам-членам щодо участі дітей та молоді віком до 18 років;
- Рекомендації CM/Rec(2009)13 Комітету міністрів державам-членам щодо національності дітей;
- Рекомендації CM/Rec(2008)5 Комітету міністрів державам-членам щодо політики стосовно ромів і кочівників у Європі;
- Рекомендації CM/Rec(2006)14 Комітету міністрів державам-членам щодо громадянства та участі молоді у громадському житті;
- Рекомендації Rec(2001)17 Комітету міністрів державам-членам щодо покращення економічного становища та зайнятості ромів/циган та кочівників у Європі;
- Резолюції CM/Res(2020)2 щодо молодіжної стратегії Ради Європи на період до 2030 року;

З урахуванням відповідних рекомендацій та резолюцій Парламентської Асамблеї Ради Європи, зокрема:

- Резолюції 2414 (2022) «Право бути почутим — Участь дітей: основа демократичних суспільств»;
- Резолюції 2368 (2021) та Рекомендації 2198 (2021) «Збереження національних меншин у Європі», відповіді на цю рекомендацію, прийнятої Комітетом міністрів (Док. 15464 (2022)), та відповідного звіту Парламентської асамблеї (Док. 15231 (2021));
- Резолюції 2364 (2021) «Етнічне профілювання в Європі: питання гострого занепокоєння», а також відповідного звіту Парламентської асамблеї (Док. 15199 (2020));
- Резолюції 2262 (2019) «Сприяння дотриманню прав осіб, які належать до національних меншин», а також відповідного звіту Парламентської асамблеї (Док. 14779 (2018));
- Резолюції 2153 (2017) «Сприяння інклюзії ромів та кочівників»;

Беручи до уваги Рамкову модель стратегії міжкультурної інтеграції на національному рівні (2021);

Беручи до уваги Стратегію Ради Європи щодо прав дитини (2022-2027);

Беручи до уваги Стратегічний план дій Ради Європи щодо інклюзії ромів та кочівників (2020-2025);

Беручи до уваги Резолюцію 366 і Рекомендацію 354 (2014) Конгресу місцевих і регіональних органів влади «Розширення можливостей ромської молоді через участь: розробка ефективної політики на місцевому та регіональному рівнях»;

Беручи до уваги Рекомендацію щодо загальної політики № 13 Європейської комісії з питань боротьби з расизмом та нетерпимістю (ЄКРН) щодо боротьби з антициганізмом та дискримінацією ромів (2011 р., змінена у 2020 році), яка визначає антициганізм як конкретну форму расизму;

Беручи до уваги результати «Дослідження щодо активної політичної участі молоді національних меншин у державах-членах Ради Європи», прийнятого в червні 2021 року Керівним комітетом з антидискримінації, різноманітності та інклюзії (CDADI), звіт «Участь та включення ромської молоді до стандартів, політик та програм у Європі», розроблений у 2020 році за дорученням Цільової групи з питань участі ромської молоді, та дослідження «Участь ромської молоді в Європі: виклики, потреби та можливості», проведене міжнародною мережею Phiren Apenca у 2020 році, які наголошують на нагальності забезпечення значущої участі молодих ромів у демократичних процесах та розробці політики на місцевому, національному та міжнародному рівнях;

Пам'ятаючи про право молодих ромів брати участь у всіх сферах життя суспільства, включаючи демократичні процеси та структури на місцевому, національному, регіональному та міжнародному рівнях;

Підтверджуючи, що рівний, справедливий та ефективний доступ молодих ромів до прав людини є фундаментальним елементом відданості держав-членів принципам Ради Європи щодо прав людини, демократії та верховенства права;

Занепокоючись тим, що молоді роми стикаються з систематичною дискримінацією в доступі до соціальних, економічних, культурних, політичних і громадянських прав, а інтерсекційні утиски приносять додаткові конкретні форми дискримінації та перешкоди для молодих ромських лесбіянок, геїв, бісексуалів, трансгендерів, інтерсексуалів (ЛГБТІ+), ромів з інвалідністю, ромів-мігрантів або ромів-мусульман;

Відзначаючи, що в деяких країнах роми стикаються з перешкодами в доступі до громадянства, незважаючи на те, що вони народилися в країні або мають давні зв'язки з нею, що перешкоджає повноцінній участі ромської молоді без громадянства в житті суспільства та посилює ризик міжпоколінного безгромадянства;

Наголошуючи на тому, що структурний расизм негативно впливає на участь ромської молоді в громадських і політичних процесах та структурах, на її самооцінку, гордість і добробут, на її перехід до дорослого життя, на її довіру до справедливості інституцій та на її готовність прийняти своє коріння і культуру;

Виражаючи глибоке занепокоєння браком можливостей, ресурсів і безпечних просторів, з яким стикаються молоді роми у вивченні, вираженні та розвитку своєї ідентичності, історії та культури;

Визнаючи, що знання історії ромів є необхідним елементом у підвищенні обізнаності як ромської, так і неромської молоді про історичні моделі структурного расизму і антициганізму та їх сучасних наслідків;

Визнаючи здібності, навички, інтереси, мотивацію та внесок молодих ромів у розвиток нашого суспільства;

Підкреслюючи, що молоді роми, ромські молодіжні організації та формальні й неформальні групи молодих ромів відіграють ключову, але поки що невизнану роль творців змін у ромських громадах і суспільстві загалом;

Пам'ятаючи про те, що загальноприйнята «універсальна для всіх» політика є нейтральною за формою, але упередженою та несправедливою у застосуванні та за наслідками та поглиблює структурну нерівність, оскільки вона не враховує специфічні потреби молодих ромів;

Наголошуючи на важливості та терміновості застосування підходу подвійного впровадження в політиці щодо молоді та ромів, а також в основному законодавстві, політиках, заходах і програмах;

Визнаючи, що молоді кочівники також стикаються з конкретними структурними формами дискримінації й відчуження та подібними прогалинами у політиці;

Беручи до уваги пріоритети, вимоги та прагнення, встановлені та висловлені молодими ромами та ромськими молодіжними організаціями під час процесів консультацій, діяльності та заходів, організованих у межах системи Ради Європи;

Підтверджуючи, що молодіжний сектор Ради Європи має на меті надати можливість молоді по всій Європі активно підтримувати, захищати, просувати та отримувати користь від основних цінностей Ради Європи, що стосуються прав людини, демократії та верховенства права,

Рекомендує урядам держав-членів:

1. забезпечити значущу, справедливу та систематичну участь, представництво та включення молодих ромів у всі сфери суспільства та процеси прийняття рішень і структури, які впливають на їхнє життя на місцевому, національному та міжнародному рівнях;
2. систематично й чітко впроваджувати та включати потреби та пріоритети, озвучені молодими ромами, у всі політики, стандарти та програми, які впливають на них на місцевому та національному рівнях;
3. оцінити відповідну основну та цілеспрямовану політику, а також демократичні структури з точки зору їх мапування та перепланування таким чином, щоб забезпечити ефективну участь, представництво та інклюзію ромської молоді;
4. боротися з усіма формами та проявами структурного антиромського расизму та антициганізму та з їхнім впливом на участь ромської молоді;
5. забезпечити молодим ромам повний і ефективний доступ до всіх основоположних прав і свобод людини та їх реалізацію;
6. забезпечити усім молодим ромам вільний та недискримінаційний доступ до якісної освіти, навчання та можливостей працевлаштування;
7. підтримувати та зміцнювати потенціал організацій, груп та ініціатив, що очолюються ромською молоддю, а також організацій та молодіжних центрів, орієнтованих на ромську молодь, як простору для реалізації громадянських прав, сприяння молодіжній роботі та неформальній освіті/навчанню, а також для вираження та сприяння їхній культурній ідентичності, мові та історії;
8. запропонувати громадянському суспільству, включно з провідними молодіжними радами та організаціями, а також іншим відповідним зацікавленим сторонам, сприяти виконанню та оцінці цієї рекомендації;
9. прийняти політику, заходи та програми та виділити достатнє фінансування для виконання керівних принципів, викладених у додатку до цієї рекомендації;
10. забезпечити, щоб усі політики, заходи та програми, пов'язані з цією рекомендацією, поважали різноманіття ромських спільнот, і були спрямовані, зокрема, на інтерсекційну дискримінацію, з якою стикаються ромські дівчата, ромські жінки, роми ЛГБТІ+, роми-мусульмани та молоді роми, які проживають в ізольованих і сільських громадах;
11. забезпечити переклад та широке поширення цієї рекомендації, включаючи додаток до неї, серед відповідних органів влади та зацікавлених сторін з метою підвищення обізнаності щодо необхідності сприяння та захисту участі ромської молоді;
12. в межах Комітету міністрів переглядати виконання цієї рекомендації кожні п'ять років після її прийняття.

Додаток до Рекомендації CM/Rec(2023)4

Керівні принципи щодо участі ромської молоді

I. Предмет і мета

1. Ця рекомендація має на меті привернути увагу до проблем структурного расизму, нерівності та політичних прогалин, які повинні усунути держави-члени, щоб забезпечити значущу участь, представництво та включення молодих ромів до громадського та політичного життя, сфер медіа, мистецтва та культури, та в процеси та структури прийняття рішень, включаючи муніципальні та національні молодіжні ради, молодіжні асамблеї, шкільні парламенти, студентські спілки, неурядові організації (НУО) або політичні партії, на місцевому, національному та міжнародному рівнях, а також їхню участь у дослідженнях.

2. Ця рекомендація є результатом роботи Департаменту молоді Раді Європи з ромською молоддю¹ і, таким чином, в першу чергу стосується потреб молодих ромів. Проте, молоді кочівники також стикаються зі структурною нерівністю та дискримінацією, а також з подібними прогалинами в політиці та лідерстві. Тому держави-члени мають забезпечити, щоб відповідні заходи та керівні принципи, які містяться у цій рекомендації та додатку до неї, а також інші конкретні політики та заходи, озвучені молоддю кочівників, підтримували також і участь молодих кочівників.

¹ Термін «роми та кочівники» вживається в Раді Європи для позначення широкого розмаїття груп, якими опікується Рада Європи у цій сфері: з одного боку а) роми, сінті/мануш, кале, каале, романічали, бояш/рударі; б) балканські єгиптяни (єгиптяни та ашкалі); с) східні групи (дом, лом та абдал); та, з іншого боку, такі групи, як кочівники, еніши та народності, визначені адміністративним терміном «Gens du voyage», зокрема особи, які ідентифікують себе як «цигани». Це пояснювальна примітка, а не визначення ромів та/або кочівників.

II. Принципи

3. За основу цієї Рекомендації покладені права людини та демократичні принципи, захищені міжнародними правовими інструментами, зокрема, документами, наведеними у преамбулі. Заходи, перелічені в цій рекомендації, також підкреслюють важливість подвійного впровадження, позитивної дискримінації та антирасистських, гендерно-чутливих і інтерсекційних підходів у всіх законах, політиках, програмах і заходах, які впливають на життя молодих ромів, включаючи перелічені нижче заходи.

4. Ця рекомендація спирається на принципи переглянутої Європейської хартії про участь молоді в громадському житті на місцевому та регіональному рівнях та зміцнює їх, зокрема вони стосуються необхідності забезпечення прав, засобів, можливостей, підтримки та простору для участі та заходів для усунення структурного антиромського расизму та антициганізму.

III. Заходи

5. Забезпечити значущу, справедливу та систематичну участь, представництво та включення молодих ромів у всі сфери суспільства та процеси прийняття рішень і структури, які впливають на їхнє життя на місцевому, національному та міжнародному рівнях.

Держави-члени повинні:

- a. розробити індикатори та механізми моніторингу і звітності щодо участі молодих ромів, а також проводити або фінансувати періодичні дослідження та оцінки участі ромської молоді, зокрема шляхом оцінки наявності, доступності, прийнятності та якості участі та шляхом збору дезагрегованих та інтерсекційних даних;
- b. забезпечити участь молодих ромів у розробці, реалізації, моніторингу та оцінці відповідних основних політик і заходів, орієнтованих на молодь та ромів, а також у процесах прийняття рішень;
- c. встановити справедливі та змістовні партнерські відносини з молодими ромами, організаціями та неформальними групами, включаючи представників ізольованих громад (наприклад, посередників, фасилітаторів, молодіжних працівників), для розробки та впровадження програм і політики;
- d. підтримувати молодих ромів в участі, представленні та лідерстві в політичних партіях і процесах, включаючи молодіжні політичні структури, на місцевому, національному та міжнародному рівнях;
- e. запобігати будь-яким обмеженням і забезпечити, щоб молоді роми користувалися правом на свободу зібрань та об'єднань у всіх державах-членах;
- f. підтримувати та фінансувати програми, включаючи заходи позитивної дискримінації та національні фонди реституції історичних цінностей, для забезпечення участі та представництва молодих ромів в академічній, медійній, культурній, мистецькій та інших сферах суспільства;
- g. проводити курси з питань антирасизму, інтерсекційної дискримінації та міжкультурного навчання для представників інституцій, для забезпечення того, що молоді роми та їхні голоси цінуються, поважаються та враховуються у прийнятті рішень та в демократичних процесах;
- h. підтримувати програми, професійне навчання, наставництво та заходи позитивної дискримінації для сприяння та здійснення працевлаштування та утримання ромської молоді в державних установах як державних службовців і службовиць, наприклад, шляхом надання конкретних робочих місць або зарезервованих посад;

- i. забезпечити рівний доступ ромської молоді до стажування, проходження практики та участі у стипендіальних програмах в офіційних установах на національному та місцевому рівнях, зокрема шляхом надання їм належної інформації, керівних вказівок щодо процесу подання заявок, планів утримання та фінансових коштів;
 - j. підтримувати провідні молодіжні організації та молодіжні ради в оцінці їх практик у сфері різноманітності та інклюзії; запрошувати та залучати молодих ромів до їхніх структур, керівництва та діяльності; покращувати їхню обізнаність, практики та навички для застосування антирасизму та міжкультурного навчання;
 - k. підтримувати молодіжні асамблеї та ради, шкільні та студентські ради та спілки, НУО, молодіжні структури політичних партій та інші відповідні молодіжні структури та консультативні органи у зміцненні їх різноманітності та практик включення, наприклад, шляхом забезпечення рівних прав голосу, представництва ромської молоді та доступу до інформації ромською мовою;
 - l. виділяти фінансування та інші ресурси (експерти та експертки, обладнання, приміщення) для створення або зміцнення життєздатних ромських молодіжних організацій та різноманітних молодіжних структур, груп і організацій, до яких входить ромська молодь;
 - m. співпрацювати з міжурядовими та міжнародними організаціями для надання фінансування та інших ресурсів ромським молодіжним організаціям і групам, які дозволять їм підтримувати себе, свої програми та участь своїх представників і представниць у міжнародних форумах і консультаційних процесах;
 - n. забезпечити, щоб відповідна інформація про програми та послуги, розроблені для молоді, також була доступна ромською мовою, була чутливою до ромів/гендерних аспектів та охоплювала молодих ромів, які проживають в ізольованих і сільських громадах.
6. Систематично й чітко впроваджувати та включати потреби та пріоритети, озвучені молодими ромами, у всі політики, стандарти та програми, які впливають на них на місцевому та національному рівнях.

Держави-члени повинні:

- a. забезпечити, щоб відповідна основна та цілеспрямована політика включала потреби, озвучені молодими ромами, та конкретні цілі, індикатори, фінансування, цільові показники та заходи, спрямовані на просування їхніх прав, і була направлена на боротьбу зі структурним антиромським расизмом і антициганізмом;
- b. враховувати конкретні реалії молодих ромів, їхню сімейну історію, інтерсекційну ідентичність, соціальний та економічний статус, досвід, перешкоди та труднощі при розробці, реалізації та фінансуванні основних законів, політик, заходів і програм, зокрема тих, що орієнтовані на молодь, включення ромів, гендерну рівність, здоров'я, житло, працевлаштування чи освіту;
- c. створити додаткові та конкретні заходи, бюджети, індикатори та цілі, спрямовані на просування прав та особливих потреб і пріоритетів молодих ромів, зокрема під час соціальної, економічної кризи чи кризи у сфері охорони здоров'я;
- d. посилити основні закони та політики таким чином, щоб вони приносили користь також і молодим ромам, зокрема через програми позитивної дискримінації, наприклад, резервування місць у середній та вищій освіті та справедливий розподіл ресурсів і можливостей;

- e. періодично оцінювати основні закони та політики, зокрема ті, що спрямовані на освіту, охорону здоров'я, житло чи працевлаштування, щоб визначити, чи відповідають расово-нейтральні/ «універсальні» основні закони та політики конкретним потребам і реаліям ромської молоді та наскільки вони відповідають їм; збирати дезагреговані та інтерсекційні дані; впровадити інструменти та забезпечити фінансування, які дозволять проводити такі оцінки та перегляд політики;

7. Боротися з усіма формами та проявами структурного антиромського расизму та антициганізму та з їхнім впливом на участь ромської молоді.

Держави-члени повинні:

- a. через законодавство, політику, заходи, програми та фінансування боротися з усіма проявами структурного расизму та антициганізму, з якими стикаються молоді роми на інституційному, економічному, культурному та суспільному рівнях, включаючи інституційний расизм, міжособистісний расизм, побутовий расизм, несвідомі упередження та інтерсекційну дискримінацію, а також історично закладену нерівність, яка продовжує створювати наслідки для участі ромської молоді;
- b. співпрацювати з органами з питань захисту рівності та національними правозахисними установами, разом із ромськими асоціаціями чи окремими особами, у зміцненні їхніх інструментів та дій для запобігання та боротьби з дискримінацією, інтерсекційною дискримінацією та іншими проявами структурного расизму та антициганізму — явищами, які перешкоджають участі ромської молоді;
- c. залучати існуючі державні органи, науково-дослідні інститути та ромську молодь до розробки індикаторів та механізмів звітності, а також до регулярного збору дезагрегованих та інтерсекційних даних про всі прояви структурного расизму та антициганізму;
- d. надати державним службовцям і службовицям та іншим працівникам і працівницям установ, включаючи працівників і працівниць поліції, прокурорів, суддів, освітні спільноти та соціальних працівників і працівниць, компетенції для запобігання інституційному расизму та боротьби з ним, у тому числі шляхом надання обов'язкової формальної освіти у сфері антирасизму та прав людини та шляхом створення інструментів моніторингу, які гарантуватимуть впровадження антирасистських практик;
- e. застосовувати санкції до державних службовців і службовиць та інших осіб, що надають державні послуги, які вчиняють акти дискримінації або насильства, такі як сегрегація в школах або зловживання з боку поліції;
- f. фінансувати програми підтримки молоді, як ромської, так і іншої, які забезпечують її навичками та інформацією для розпізнавання, розуміння, повідомлення та реагування на структурний антиромський расизм і антициганізм;
- g. розробляти та впроваджувати інклюзивні, гендерно чутливі, антирасистські та різноманітні навчальні програми, підручники, шкільні простори та навчання шкільного персоналу на всіх рівнях формальної освіти з кінцевою метою викорінення антиромського расизму, гендерної нерівності та інтерсекційної дискримінації;
- h. включити збалансоване та контекстуальне викладання історії та культури ромів у національні та регіональні шкільні навчальні програми, відображаючи як національну присутність ромів, так і їхню спільну історію як народу Європи;

- i. забезпечити нормативне визнання, увічнення і вшанування пам'яті та викладання історії про ромів, які стали жертвами Голокосту та інших форм несправедливості, що заохочувалися державою, як-от рабство, примусова передача ромських дітей від батьків до прийомних сімей/на всиновлення, примусова стерилізація ромських жінок та «Велика облава» (Big Round-up) в Іспанії у 18-му столітті; такі кроки також повинні визнавати та популяризувати ромських героїв та героїнь, ромський опір та історію ромського внеску, праці та становлення їхньої гідності. Крім того, організовувати та фінансувати пам'ятні заходи, які очолює ромська молодь та організації;
- j. підтримувати та належним чином фінансувати програми, націлені на сприяння розвитку позитивного іміджу ідентичності та культури ромської молоді, а також на боротьбу зі стереотипами та упередженнями в засобах масової інформації, соціальних медіа, мистецтві та культурі, зокрема, шляхом включення культури та історії ромів у шкільні навчальні програми та підручники, формальні та неформальні освітні/навчальні матеріали, ромські музеї, культурні кампанії та мистецькі й медіа-проекти, які демонструватимуть ромські приклади для наслідування, ромських героїв та героїнь, опір ромів, історію та гідність праці ромів.

8. Забезпечити молодим ромам повний і ефективний доступ до всіх основоположних прав і свобод людини та їх реалізацію.

Держави-члени повинні:

- a. запобігати та боротися з усіма дискримінаційними практиками та несправедливим розподілом ресурсів і можливостей у доступі ромів до прав людини;
- b. визнавати, визначати та усувати інтерсекційну або множинну дискримінацію через закони, політику та програми;
- c. заохочувати партнерство між ромськими молодіжними організаціями та національними органами з питань захисту рівності та прав людини для систематичної оцінки та вирішення проблеми рівного доступу ромської молоді до прав людини;
- d. підтримувати та розширювати доступ ромської молоді до інформації щодо прав і можливостей у сфері освіти, житла, працевлаштування та культурного і соціального життя, зокрема шляхом створення національних контактних точок ромів у міністерствах у справах молоді чи інших відповідних установах;
- e. забезпечити безкоштовну юридичну консультацію та допомогу молодим ромам, які стикаються з дискримінацією та перешкодами в доступі до прав людини;
- f. боротися з цифровим відчуженням шляхом підтримки та фінансування освіти у сфері цифрової грамотності, створення локальних точок цифрового доступу та надання доступу до інтернету ізольованим громадам і «цифровим пустелям»;
- g. боротися з нерівністю у сфері доходів і добробуту та покращувати соціальні й економічні умови життя молодих ромів, зокрема шляхом забезпечення якісного та недискримінаційного працевлаштування, доступу до професійно-технічного навчання та справедливого перерозподілу ресурсів;
- h. боротися з відсутністю доступу до гігієнічних засобів та надавати молодим ромам, особливо дівчатам і молодим жінкам, доступ до інформації про сексуальні та репродуктивні права, медичні огляди та вакцинацію;
- i. усувати економічні бар'єри, які перешкоджають доступу ромських дітей та молоді до освіти, зокрема шляхом створення ромських національних освітніх фондів та надання щомісячних стипендій на одяг, харчування, шкільні матеріали, проживання та проїзд до школи;
- j. встановити конкретні заходи, бюджети, індикатори та цілі, спрямовані на задоволення потреб молодих ромів, які не навчаються, та ромів-мігрантів/кочівників та їхніх сімей;

- k. забезпечувати право ромської молоді та дітей на здоров'я і співпрацювати з муніципалітетами та місцевою владою, щоб припинити екологічний расизм та загрози, яким піддаються роми та інші спільноти;
 - l. покращувати знання молоді щодо їхніх прав шляхом забезпечення навчання з питань громадянства та прав людини, зокрема за допомогою керівництва ромських молодіжних організацій;
 - m. підтримувати та фінансувати кампанії та інші відповідні програми для підвищення обізнаності молодих ромів та їхніх громад про прояви та вплив структурного расизму та антициганізму, особливо в шкільному середовищі;
 - n. фінансувати програми, які зміцнюють потенціал ромських молодіжних організацій, молодіжних посередників і громадських лідерів/лідерок у відстоюванні їхніх прав, зокрема у сферах навколишнього середовища, правосуддя, охорони здоров'я, освіти, зайнятості, культури, дозвілля та спорту;
 - o. допомагати молодим ромам у здійсненні їхнього права голосу та участі у виборчій політиці, зокрема шляхом запобігання залякуванню, придушенню та позбавленню права голосу виборців, які іноді відбуваються через відсутність документів, що посвідчують особу, та відсутність заходів позитивної дискримінації, які б заохочували їх здійснювати свої політичні права;
9. Підтримувати та зміцнювати потенціал організацій, груп та ініціатив, що очолюються ромською молоддю, а також організацій та молодіжних центрів, орієнтованих на ромську молодь, як простору для реалізації громадянських прав, сприяння молодіжній роботі та неформальній освіті/навчанню, а також для вираження та сприяння їхній культурній ідентичності, мові та історії.

Держави-члени повинні:

- a. призначати ромських радників та радниць та/або створювати спеціальні підрозділи в державних установах, які керують державним фінансуванням і міжнародними партнерськими грантами, щоб охопити ромські молодіжні організації та допомогти та заохотити їх у процесах подання заявок;
 - b. забезпечити програми зміцнення потенціалу, фінансування та організаційний простір для існуючих організацій, груп та ініціатив, що очолюються ромською молоддю, а також організацій та молодіжних центрів, орієнтованих на ромську молодь, та забезпечити їх незалежність і стійкість у проведенні ромських молодіжних програм і діяльності, включаючи створення громад;
 - c. забезпечити фінансування, організаційний простір, програми нарощування потенціалу та технічну підтримку для нових організацій, груп та ініціатив на чолі з ромською молоддю та організацій і молодіжних центрів, орієнтованих на ромську молодь;
 - d. надати фінансування і підтримку для забезпечення партнерства та спільних ініціатив між провідними молодіжними організаціями або молодіжними радами та ромськими молодіжними організаціями;
 - e. підтримувати та посилювати спроможність організацій, груп та ініціатив на чолі з ромською молоддю та організацій і молодіжних центрів, орієнтованих на ромську молодь, як простір для неформальної освіти/навчання, культури та молодіжної роботи;
10. Неформальна освіта/навчання та молодіжна робота.

Держави-члени повинні:

- a. фінансувати та сприяти доступу молодих ромів до неформальної освіти, молодіжної роботи та молодіжних послуг і програм мобільності за допомогою позитивної дискримінації та просвітницької роботи, серед інших заходів;
- b. підтримувати та фінансувати програми неформальної освіти/навчання, включаючи ініціативи, спрямовані на підвищення обізнаності та покращення знань про структурний расизм і антициганізм та історію, ідентичність та культуру ромів;
- c. створювати, фінансувати або підтримувати молодіжні центри та культурні простори, зокрема в ромських громадах або поблизу них;
- d. створювати та фінансувати програми для підтримки ромської молоді в отриманні сертифікатів молодіжних працівників і працівниць, наставників і наставниць -однолітків та викладачів і викладачок;
- e. забезпечити передумови для рівної участі молодих ромів у програмах мобільності, зокрема шляхом забезпечення доступу до інформації про програми ромською мовою та шляхом залучення до просвітницьких кампаній у ромських громадах;
- f. підтримувати партнерство між ромськими молодіжними організаціями та провідними молодіжними організаціями або радами для залучення молодих ромів до неформальної освіти/навчальних заходів та просторів;
- g. підтримувати молодіжні заходи та ініціативи, які сприяють міжкультурному діалогу та взаєморозумінню між молоддю різного етнічного походження всередині країни та між країнами;
- h. співпрацювати з міжурядовими та міжнародними організаціями для надання фінансування та інших ресурсів ромським молодіжним організаціям і групам для участі в міжнародних програмах і проектах неформальної освіти/навчання та молодіжної роботи.

ГЛОСАРІЙ

Антициганізм: у контексті цієї рекомендації термін «антициганізм» слід розуміти відповідно до визначення, наданого у Рекомендації щодо загальної політики № 13 стосовно боротьби з антициганізмом та дискримінацією ромів (2011 рік, змінена у 2020 році) Європейської комісії з питань боротьби з расизмом і нетерпимістю (ЄКРН). ЄКРН визначає антициганізм як «конкретну форму расизму, ідеологію, що заснована на расовій перевазі, формі дегуманізації та інституційного расизму, що розвинувся внаслідок історичної дискримінації, яка виражається, зокрема, у насильстві, мові ворожнечі, експлуатації, стигматизації та найбільш кричущому виді дискримінації».

Подвійне впровадження: в контексті цієї рекомендації «подвійне впровадження» слід розуміти як підхід, за яким для вирішення потреб молодих ромів надважливе значення має взаємодоповнюваність між цілеспрямованою та основною політикою та процесами. Підхід подвійного впровадження також визнає та наполягає на основній вимозі включати та розглядати права, особливі потреби та пріоритети молодих ромів у політиках, процесах та структурах, що стосуються ромів та молоді. Крім того, як підкреслюється у звіті Цільової групи Ради Європи щодо участі ромської молоді за 2021 рік, загальноприйнята «універсальна для всіх» політика, процеси та структури зазвичай не включають ромську молодь; вони нейтральні за формою і не виключають молодих ромів, але водночас вони не визнають та не вирішують конкретних потреб ромської молоді, які часто укорінені в історії структурного антиромського расизму та антициганізму, і, таким чином, призводять до несправедливих наслідків. Тому підхід подвійного впровадження також можна застосувати по відношенню до нейтральної/ «універсальної» загальноприйнятої політики, політичних партій та громадянського суспільства, які повинні включати та молодих ромів та їхні потреби.

Освітні спільноти: в контексті цієї рекомендації термін «освітні спільноти» відноситься до всіх суб'єктів та зацікавлених сторін, які відіграють певну роль в освітніх процесах і діяльності, як у формальному, так і в неформальному освітньому середовищі. У секторі формальної освіти це стосується не лише вчителів та учнів, а й усього персоналу, який залучений до управлінської, адміністративної, логістичної та безпекової інфраструктури шкільного середовища, батьків/сімей учнів, а також установ, відповідальних за навчальні програми, оцінювання якості та системи освіти в цілому. Це також відображає принципи загальношкільного підходу до принципів демократії та прав людини, за яким теорія реалізується на практиці, від змісту уроків до шкільної культури та структури управління. У секторі неформальної освіти/навчання освітні спільноти включають фасилітаторів, викладачів або молодіжних працівників, які безпосередньо контактують з молоддю під час освітньої діяльності, а також супервізорів та колег (персонал або волонтерів), які взаємодіють з молоддю час від часу або на регулярній основі, наприклад, керівництво молодіжних організацій або управлінський та адміністративний персонал у молодіжних центрах або інших місцях, де надається неформальна освіта. Усі вони відіграють важливу роль в узгодженому та надійному запобіганні та боротьбі з інституційним расизмом, а також сприяють створенню середовища, у якому поважаються права усіх людей.

Побутовий расизм: у контексті цієї рекомендації «побутовий расизм» слід розуміти як досвід приниження гідності, несправедливого поводження або неповаги, з яким стикаються молоді роми на частій та неструктурованій основі, і часто у непомітний та завуальований, але болісний спосіб. Цей тип передбачуваного побутового расизму відрізняється від дискримінації, яка юридично розуміється як порушення прав людини або розрізнення, відчуження, обмеження чи надання переваги на основі етнічного походження. Побутовий расизм стосується ситуацій, коли ромів недооцінюють, не помічають, бояться, ігнорують, уникають, зневажають, стигматизують або надмірно перевіряють через їхнє етнічне походження в повсякденних контактах і ситуаціях, включаючи школи та громадські місця.

Інституційний расизм: у контексті цієї рекомендації «інституційний расизм» слід розуміти як закони, політику, практики, процеси та структури всередині державних і приватних установ та між ними, які становлять дискримінацію, несприятливе становище, відчуження або несправедливі наслідки для ромів у їхньому доступі до прав людини та якісних послуг, соціальних переваг та можливостей. Серед найбільш відкритих і серйозних форм інституційного расизму проти ромських дітей і молоді, який вчиняється представниками державних установ, є сегрегація в школах, поліцейський облік ромів та інші дискримінаційні дії, які становлять зловживання інституційною владою.

Інтерсекційна дискримінація: в контексті цієї рекомендації «інтерсекційну дискримінацію» слід розуміти як досвід ромів, які є жертвами комбінованих, супутніх та сукупних проявів дискримінації за етнічною ознакою, статтю, соціальним статусом, релігією та/або іншими способами самоідентифікації/на інших підставах, та/або які стикаються зі структурною нерівністю через численні системи гноблення, які перетинаються одна з одною, наприклад, расизм, сексизм або гетеросексизм, антимусульманський расизм, класизм або ейблеїзм.

Структурний расизм: у контексті цієї рекомендації «структурний расизм» слід розуміти як усі закони, політику, державну практику та структури, державні та приватні установи; ідеології та наративи; освітню, культурну, медійну та інші сфери життя суспільства; та соціальні відносини, які постійно сприяють або призводять до влади, гегемонії та переваг для домінуючих груп населення, і підтримують людські/расові ієрархії. Ця безперервна і часто невидима система гноблення перетинається з іншими видами гноблення, як-от класизм чи сексизм, сприяючи, породжуючи та зміцнюючи дискримінацію, насильство, нехтування та упередження щодо ромів, расову бідність і нерівність, несправедливий розподіл ресурсів, влади, участі та представництва, а також несприятливі наслідки для ромів.

Структурний антиромський расизм підтримує людські ієрархії та посилює, відтворює і зміцнює упередження для виправдання та узаконення несправедливості та насильства щодо ромів.

Значуща участь: в контексті цієї рекомендації «значущу участь» слід розуміти як гарантію того, що були задоволені всі необхідні умови — права, простори, засоби, підтримка, можливості, заходи позитивної дискримінації, інструменти та усунення структурних бар'єрів, — які дозволять ромській молоді залучатися до всіх демократичних процесів і структур, які впливають на їхнє життя, брати участь у них і робити значний внесок у них, а також мати належне представництво, лідерство, владу, право голосу, цінність, повагу та довіру. Таким чином, значуща участь передбачає не лише фізичну присутність, хоча це й залишається прогалиною, яку бажають заповнити багато хто з ромської молоді; значуща участь також означає, що політичні діячі, молодіжні структури та інші відповідні зацікавлені сторони проактивно та справедливо забезпечують всебічне представництво; налагоджують діалог; забезпечують наявність, доступність, прийнятність, якість і безперервність участі; та надають можливості лідерства, владу, ресурси та повноваження молодим ромам. Цей підхід визнає, що традиційні демократичні процеси, політика та структури не є ані інклюзивними, ані ефективними для ромської молоді.